

ⓃB - Klubben

Syv unge danske bogbindere

Af Erik Dal

De bedste danske bogbindere i dette århundrede falder ved en forenklet betragtning i fire aldersklasser. Den første er nu borte. Den havde gjort gennembruddet i 1890'erne med og havde gode tider under og lige efter 1. verdenskrig. Navne som Petersen & Petersen, Oscar Jacobsen, Jakob Baden fik klang, og længst ud nåede Anker Kysters navn, som blandt fortidens bogsamlere Luxdorpha og blandt verdens store trykere Elzevirs. Disse mestre er nu i »den kritiske alder« – ikke gamle nok til at være »antikviteter« og for gamle til uden videre at virke samtidige, trods stor og stadig respekt for deres bedste arbejder.

Den næste aldersklasse, de mænd, der nu er omkring de 70, om vi da har dem endnu, havde en mindre gunstig skæbne end de foregående funderede navne. Mænd som J. Juul-Lassen, H. Ahrenkiel, Jens Olsen måtte i deres bedste år opleve den økonomiske depression, der formindskede opgavernes tal, og stilmæssige brydninger, der gjorde det vanskeligt at finde sig selv. Egentlig banebrydende var August Sandgren – der er et solidt virkelighedsgrundlag af gammel kunnen og ny stil i den myte, der lever efter hans sjældne personlighed.

De nu midaldrende mestre, aktive folk som Bent André, Erik B. Thomsen, Axel Knudsen, stod helt på den nye grund med deres neddæmpede, oftest geometriske dekoration og raffinerede håndværk. Henrik Parks overtagelse af Kysters værksted, på krigens tærskel, beseglede så at sige systemskiftet, og materialemangelen kaldte på nye inspirationer uden for det

traditionelle halv- og helskindsbind, millimeterryggen, papirbindet. Men kundekredsen var lille.

For den nu unge generation er det tyvernes og tredivernes forenkling under Sandgrens mærke, som er den givne tradition, man må videreføre – og bryde efter behov. En vis moderat medvind i form af kunder og rejsemuligheder, udstillinger og udvælgelse støtter de ofte fantasirige og oftere teknisk perfekte arbejder, der udgår fra det yngste slægtled. Nu er iøvrigt det alleryngste på vej, hvad den kun 24-årige Per Svendsens førstepræmie i Det kongelige Biblioteks nedenfor nævnte helbindskonkurrence i fjor bevidner.

Alligevel misbruger man ikke det forslidte ord »unge«, når man anvender det om NB-Klubbens medlemmer, der næsten alle er født først i trediverne, og altså nu er først i deres egne tredivere. Og endda er der gået 14 år, siden de purunge mennesker 21.1.1953 stiftede en klub og kaldte den NB-Klubben, eller *Notabene-Klubben*, skønt de to bogstaver egentlig betyder »nye bogbindere«. Formålet var *at fremme det håndindbundne bind i alle dets former*.

Klubben havde seks medlemmer, idag syv, idet to er gået ud og tre kommet til. Men inden de præsenteres, skal to seniors uden for dette antal nævnes: antikvarboghandler *Gustav Strand* var klubbens første formand og har ved sin omfattende litterære og bibliofile kultur og særlig ved sin indsigt i bogbindenes verden været klubben en såre værdifuld mentor i det meste af dens levetid, ligesom hans hustru, guldsmed *Karen Strand* har tilført klubben værdifulde kunstneriske impulser. Og fagskolens tidligere overlærer *Jens Olsen* har fagligt og menneskeligt været disse bogbindere en så god mand, at han helt naturligt blev optaget som æresmedlem af NB-Klubben i 1964. Denne artikel har ikke blot nydt godt af de syv bogbinderes oplysninger, fotoudlån etc., men også af de sidstnævnte særlig sagkyndiges, og jeg takker dem alle herfor.

ERIK DAL

Følgende fire bogbindere har været med fra begyndelsen: *Niels Ole Selfort*, født 14.1.1932. Udlært 1.11.1951 hos Harry Fløistrup, svendeprøve med ros. Fra 1955 i Det kongelige Biblioteks bogbinderi.

Erik Løvborg, født 3.4.1932. Udlært 1.11.1951 hos Chr. Christensen, i læretiden også hos Andrée & Thomsen. Fra 1954 i Det kongelige Biblioteks bogbinderi.

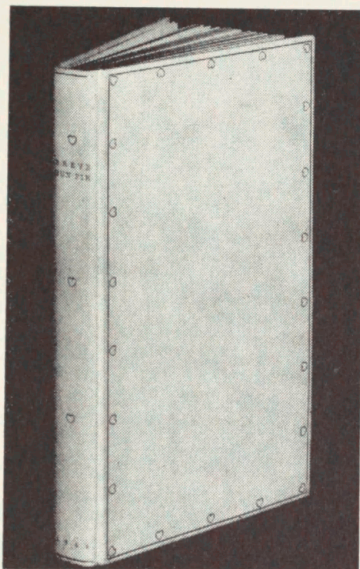
Ole Olsen, født 23.11.1932. Udlært 1.5.1952 i Jakob Badens Bogbinderi, svendeprøve med broncemedaille og æresoldermand Johs. Petersens legat. I Teknisk Selskabs prisopgaver: bronze 1954 (tre papirbind), sølv 1962. Fire medailler el. lign. placering i Hannover, Dresden og Bern 1964. Udstilling i Det danske Institut i Zürich 1965 sm. m. Asger Jorn, Richard Mortensen, Robert Jacobsen, Henry Heerup m. fl. Journalistforbundets legat 1957, Det Hielmstjerne-Rosencroneske legat 1962. Ansat hos Erik B. Thomsen og Svend Starning 1953, i Oluf Jensens Bogbinderi 1953–56, i Indbindingscentralen 1956–63, hos Hugo Peller (Solothurn, Schweiz) halvandet år 1963–65, selvstændig 1965.

Ib Psilander, født 17.4.1933. Udlært 1.11.1952 hos Harry Fløistrup, svendeprøve med broncemedaille. Ansat i Oluf Jensens Bogbinderi 1953, egen virksomhed siden 1954, fra 1957–64 i kompagni med Jørgen Berg.

Årene 1953–56 var ikke klubbens bedste, især fordi værnepligten gjorde indhug i arbejde og samkvem. I slutningen af 1956 skete en rekonstruktion ved indvalg af tre mand, deriblandt klubbens ældste og yngste:

Knud Erik Larsen, født 23.11.1920. Udlært 1.5.1942 hos Anker Kysters Eftf. (Henrik Park), i læretiden også hos Ingeborg Börjeson, der 1939 etablerede sig i Stockholm. Svendeprøve med sølvmedaille. I Teknisk Selskabs prisopgave: bronze 1944 (helbind), sølv 1949 (to papirbind). Det Hielmstjerne-Rosencrone'ske legat 1960, rejste til Frankrig og Schweiz 1961. Ansat hos Bernhard Andersson, Stockholm, 1948–49. I øvrigt hos

Det ældste af de bind, vi har at gøre med i denne artikel, er udført 1944 af Knud Erik Larsen, et pergamentbind med guldtryk til bogen Breve hun fik.

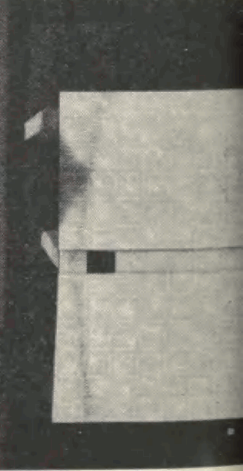
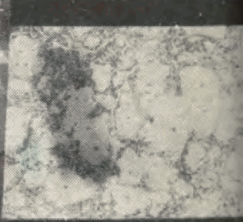
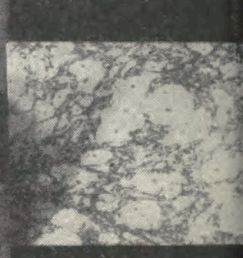
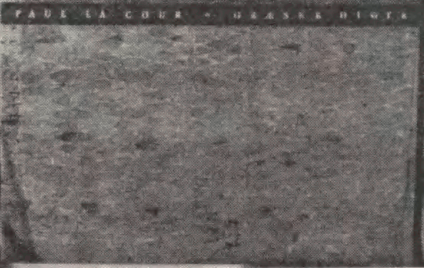
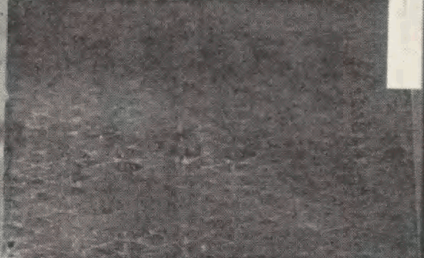
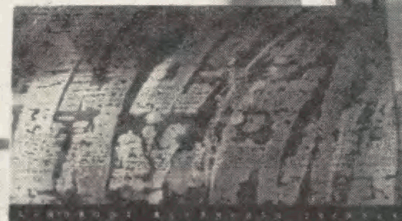
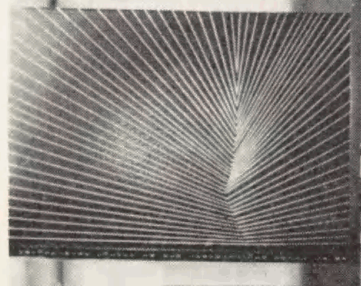
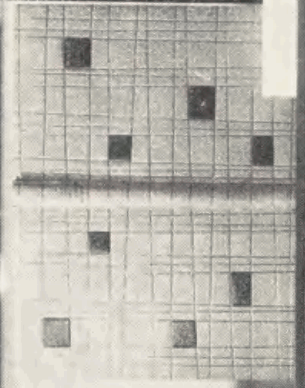
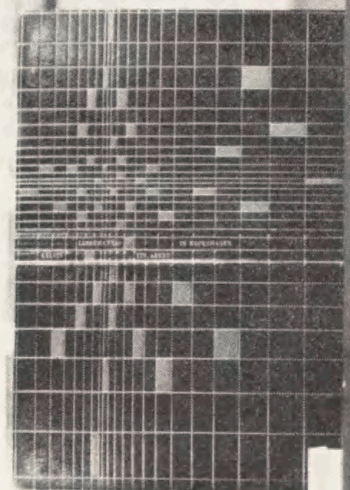
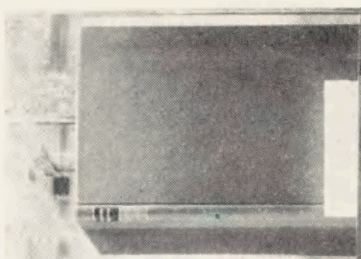

Kysters Eftf. den meste tid 1942–61. Fra 1961 i Det kongelige Biblioteks bogbinderi, fra 1.11.1966 som dets leder.

Jørgen Berg, født 27.3.1931. Udlært 1.2.1950 hos Anker Kysters Eftf. (Bent Andrée), svendeproeve med broncemedaille. I Teknisk Skoles prisopgaver: bronze 1950 (forslag til leksikonet Mentor), sølv 1952 (helbind til fotoalbum). Rundskuedagens studielegat 1951, rejse til Paris samme år. Hos Erik B. Thomsen 1952–53, på Universitetsbiblioteket hos Ahrenkiel 1953–57. 1957–64 selvstændig i kompagni med Psilander. 1964 egen virksomhed i Roskilde.

Hans Meyer, født 13.8.1937. Udlært 1.2.57 hos Holger Andersen, svendeproeve med sølvmedaille. I Teknisk Selskabs konkurrencer: sølv 1965 (helbind og to papirbind). Stadig ansat hos Holger Andersen.

Klubbens hovedformål var månedlige møder i hjemmene med gensidig kritik, der i tilfælde af tilstrækkelig godt pointresultat skulle berettige til et NB-stempel under bogbinderens egen signatur i bindet. 1965 blev dette stempel givet frit, og

omvendt har det før den tid ikke været brugt konsekvent. Men desuden kastede man sig ud i private konkurrencer. Således allierede man sig med to andre ældre kollegiale klubber: Bog-Ringen og NB-Klubben indbandt i 1957 Frank Jægers: Tyren i papirbind og lod Sandgren-Klubben bedømme resultatet. Knud Erik Larsen fik føringen med 97 point af 100 mulige; det elegante rubow-bind ses øverst tilhøjre på ill. s. 288. Meyer deltog ikke, men vandt til gengæld en konkurrence mellem alle tre klubber 1960, hvor alle skulle udføre det samme, af Karen Strand udformede og beskrevne bind (samme ill., nederst tilvenstre, U62). I samme konkurrence var der en fri opgave, hvor Psilander og Olsen lå i spidsen, som året før Psilander og Larsen ved en papirbindskonkurrence for Gustav Strand.

Ved den storslåede udstilling i Rådhushallen »Danske bogbind gennem 100 år« 1958 havde seks mand helbind udstillet – en særdeles smuk placering! En selvstændig udstilling foranstaltede klubben i Kunstindustrimuseet 1960, og i Forening for Boghaandværk's årlige udvælgelse har medlemmerne været trofaste gennem en årrække. Psilander & Berg og Ole Olsen placerede sig pludseligt og med bravour 1958, efter at Larsen året før havde fået udvalgt »Tyren« og andre bøger. 1959–65 har fra fire til syv medlemmer fået udvalgt forskelligartede bind. Da kun et fåtal af Bogvennens læsere modtager de årlige kataloger over årets bedste bogtryk og bogbind, er der i denne artikel indskudt et halvark med nogle af katalogillustrationerne;

Denne montre på udstillingen i Paris 1965 (Cercle de la librairie) viser foroven tre nyere helbind af Ole Olsen og Knud Erik Larsens rubowbind til Tyren. Derefter to millimetrygge af Ole Selfort og Erik Løvborgs smukke bind i sort og gråt til Steen Eiler Rasmussen: Rejse i Kina (sort oasis og japan-papir). Nederst Hans Meyers præmierede papirbind, tegnet af Karen Strand med brug af Axel Enckepapir, og to bind af henholdsvis Jørgen Berg og Ib Psilander.

i det følgende betegner f.eks. U62: udvalgt af FfB for året 1962, mens Bv betegner Bogvennen i henvisninger til Jens Olsens artikel om Ole Olsen (1959 s. 87–95) og Edw. C. J. Wolf's artikel »Danske bogbind fra de sidste 75 år« (1962/63 s. 32–48), hvortil i det hele henvises.

Indbindingskonkurrencer arrangeret af de nordiske fagforbund har haft Larsen, Olsen og Selfort som deltagere i 1956 (Gombrich: Levende kunst) og 1958 (Karl Madsen: J. Th. Lundbye). Af større betydning var det dog, at klubben under Olsens ophold hos den schweiziske mester Hugo Peller fik anledning til at foranstalte en udstilling i dennes hjemby Solothurn april 1964. Dette medførte kontakt med Internationale Vereinigung Meister des Einbands, hvor alle syv er blevet medlemmer på basis af prøver, der er bedømt af et tysk udvalg; Danmark yder med i alt ti medlemmer det stærkeste udenlandske indslag. Da denne tyske organisation i samarbejde med rette vedkommende i Sverige afholdt en arbejdsuge i Stockholm 1966, deltog NB-Klubben, og hver mand fik en bestilling af Kungliga Biblioteket i Stockholm. I lignende selskab kunne klubbens medlemmer præsentere sig på en udstilling i Cercle de la librairie i Paris sommeren 1965, se s. 288.

At syv dygtige kolleger kan have kraftige meningsbrydninger, og at nogle af deres arbejder kan vække modsigelse i og udenfor kredsen, er en selvfølge. Måske er det derfor rimeligt at fastslå noget mere objektivt: at NB-Klubbens medlemmer ligger højt og ret ensartet i deres *tekniske dygtighed*. Nuancer kan selvfølgelig påvises, og man har måske lov at sige, at det ældste og det yngste medlem er værdige fløjtmænd i det håndværksmæssige; men sammenligner man klubbens arbejde med andre højt kvalificerede bogbinderes, inclusive de hvert år udvalgte bind, så er der kun enkelte, der tåler sammenligning med klubbens tekniske gennemsnit, jf. forord til U62 om de afvejningsproblemer, udvælgelseskomiteen her må løse. Jens Ol-

Kronepapir er fremstillet på basis af et fotografi, taget af Ib Psilander i Østre Anlæg, og findes i mange farvepar, her sort på lyseblåt til mørkerød ryg, et meget smukt partibind til Bjarne Stoklund: Læsøgården (Psilander & Berg 1962).

sens ord i Bv 1959: »der er intet, der senere skal skjules ved næste arbejdsfase«, gælder ikke Ole Olsen alene, og mangen læser må med større udbytte end glæde gribe sig i sin egen barm ved at læse dem, uanset om han er bogbinder eller ej.

En del af den ensartethed, der herudover måtte give klubarbejderne et fællespræg, skyldes dels noget i videre forstand tidstypisk, dels den enkle omstændighed, at flertallet af alle bogbind, selv de gode, jo hverken kan eller skal have iøjnefaldende særpræg. Til bogbindets problematik hører jo netop det dilemma, at det har en egenverdi, ja måske en selvstændig kunstnerisk værdi, men samtidig er underordnet ikke blot en funktion som alt andet kunsthåndværk, men også et *indhold*, det for hvis skyld bunken af papirblade er blevet betrykt og gjort til en bog. Vanskelighederne melder sig især ved kunstneriske helbind. Ved de almindelige bindtyper føles det i nutiden nogenlunde selvfølgelig, at bindets tone skal klinge sammen med den tone, den uindbundne bog anslår.

NB-Klubbens *bindtyper* er da tidens kendte, især halvbindet med almindelig ryg og små hjørner, eller med millimeterryg og skjulte hjørner, samt helpapirbindet med eller uden forstærkning. Halvbindet er oftest af oaseged i alle farver. En variant af de kendte typer har Hans Meyer vist i nogle halvbind, hvor alle tre permkanter er forstærkede med skind svarende til ryggen, således at overtrækspapiret er pålagt og ikke slået udenom. Det er meget raffineret håndværk.

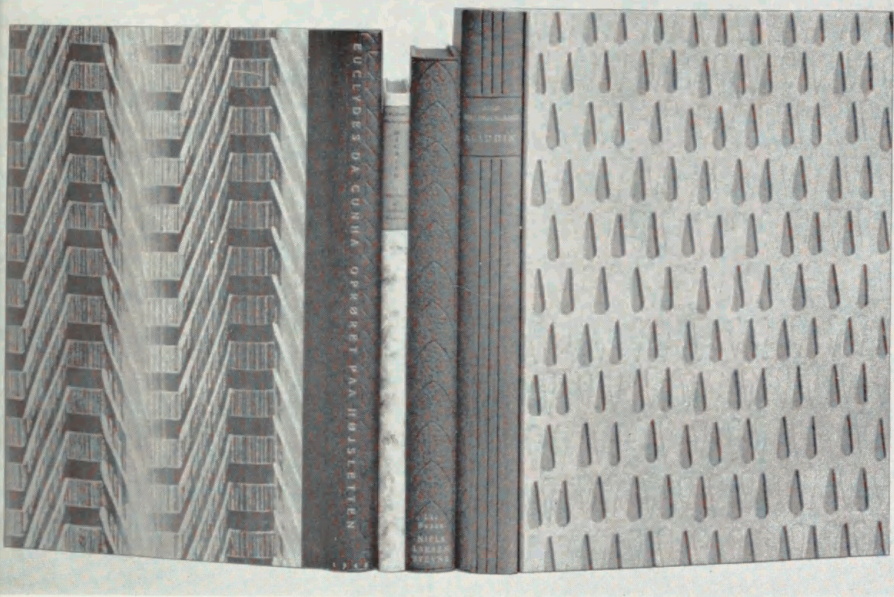
I *overtrækspapiret* bruges både egne og andres dessiner. Axel Saltos litografiske papirer, som slog os med undren og delvis begejstring fra 1944, har udspillet deres rolle, omend de nu og da kan ses (s. 293). Man foretrækker Axel Enckes produktion med flere dæmpede farver, og af den ikke mindst de mere stormønstrede, ofte lovlig voldsomme i forhold til bogens format. Også Ingeborg Börjesons papirer har varme tilhængere i klubben. Jette Seidens særprægede papir, der har tilført repertoiret noget afgørende nyt, benyttes også. I det er flere processer blandet, og det kan have en næsten keramikagtig karakter. De mest overarbejdede typer er dog nok en smule bogfremmede.

Man udfører selv sprængt papir, bakkemarmor, klistermarmortyper, gennemgående meget behersket, undertiden dog med meget dristige farver, som i nogle marmorpapirer af Selfort og Psilander. Man griber også nu og da til ensfarvet bølgepapir. Det kan til tider næsten blive for pænt og for let at sætte fingre på, og dog har jeg set få bind så helstøbte og stoffligt tiltalende som et bind fra Jørgen Bergs svendeprove: *Mørk sång* (1949) i gråt bølgepapir med pergamentskinner og guldsnit, i kassette af samme papir. Oliefarver eller kridtfarver direkte malet på papiret er anvendt af Ole Olsen.

To helt forskellige papirtyper af overordentlig æstetisk og praktisk værdi er lanceret af Ib Psilander og bragt i handelen.

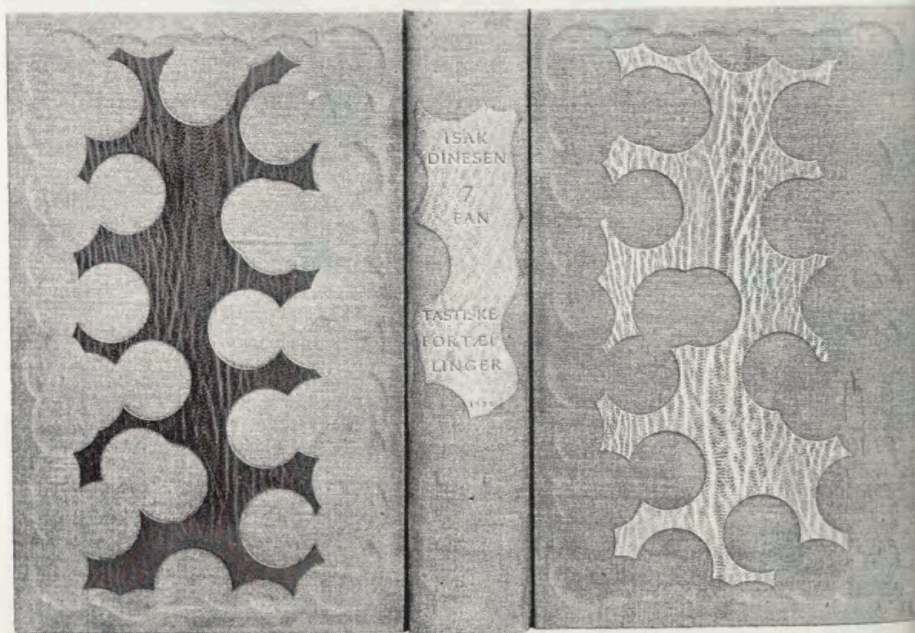
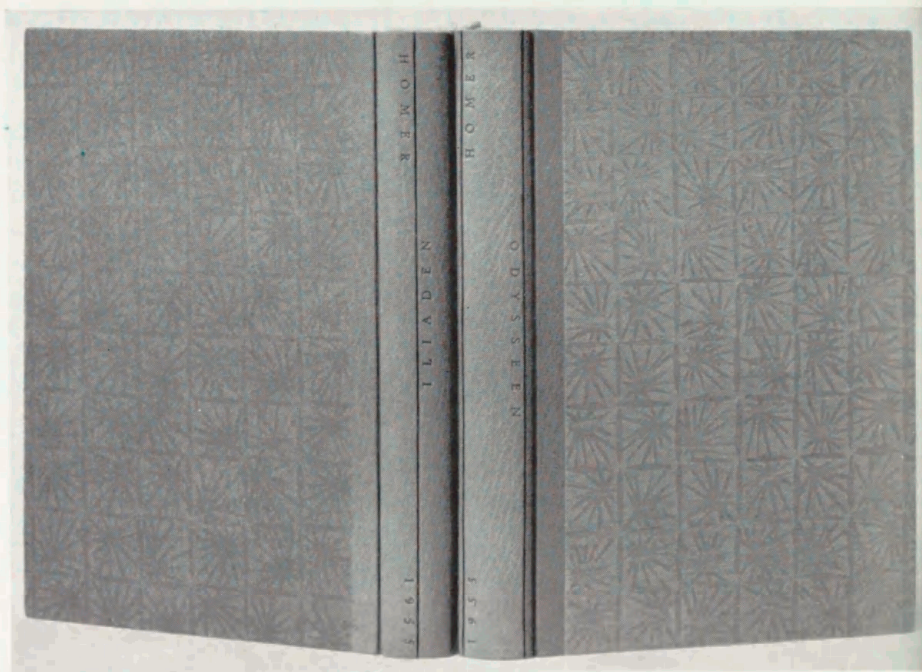
Fortsættes side 301

Udvalg af NB-Klubbens arbejder fra Aarets bedste bogbind

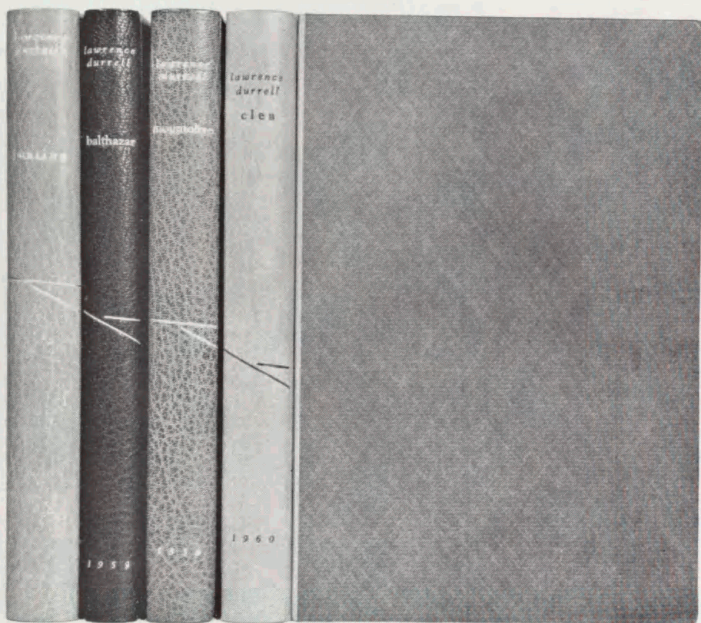

På denne opstilling ses fra venstre E. da Cunha: Oprøret på højsletten, med Encke-papir og skråstreger i rygdekorationen (Jørgen Berg); et bind af Grethe Andersen (udenfor klubben); Leo Swane: Niels Larsen Stevns, med blindtrykte spidsbuer og titel forneden (Ole Olsen); Oehlenschläger: Aladdin, med Salto's «Arabisk» (Knud Erik Larsen). Lille kvartformat. U61.

ERIK DAL

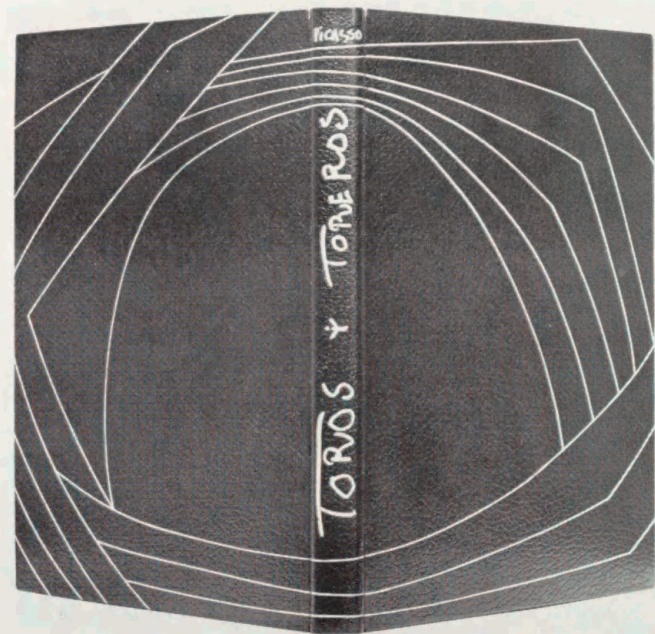
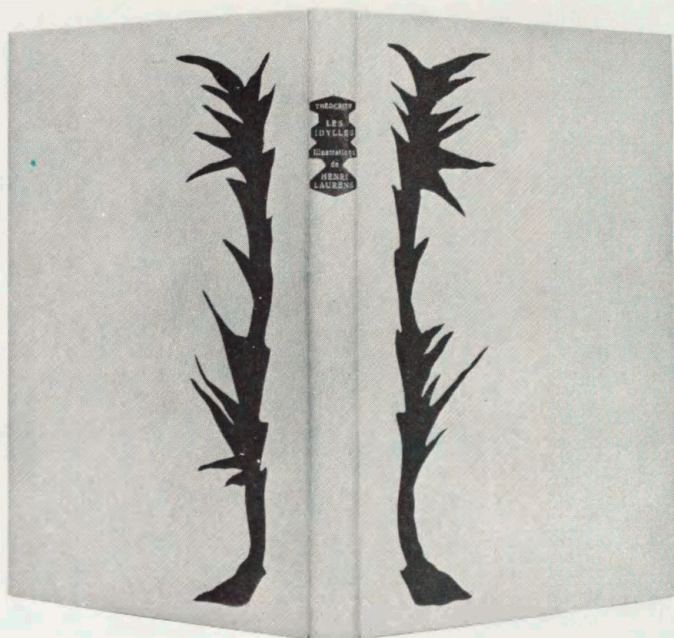
Udvalg af NB-Klubbens arbejder fra Aarets bedste bogbind

Værker i mere end eet bind med sammenkomponeret rygdekoration fra Psilander & Berg ses foroven på disse sider, tv. Homer: Iliaden og Odysseen i dæmpede gulbrune farver med en ikke helt letlæselig titel i blindtryk, th. Lawrence Durrell: Alexandriakvartetten i lysebrunt med palladium, sort med rødguld, olivengrønt med citronguld, gulbrunt med blindtryk; farverne er valgt i samråd med ejeren efter titelpersonernes udseende eller navn, og Hellaspapiret afstemt efter skindet.

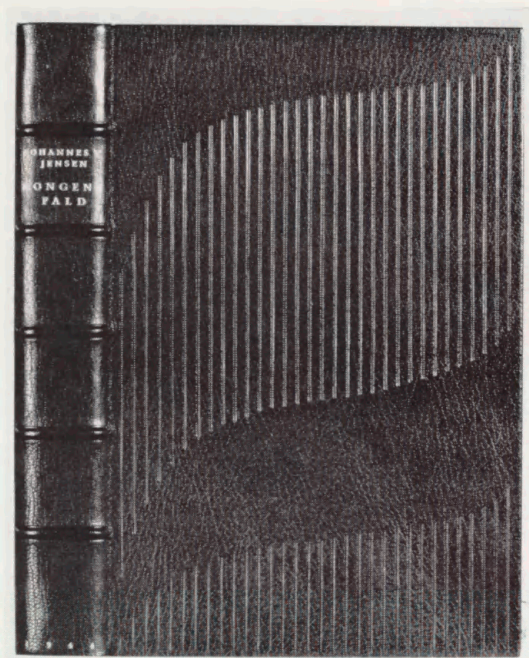
Forneden tv. Psilanders bind til Isak Dinesen: Syv fantastiske Fortællinger: olivenfarvet lærred med rød og grøn skindpålægning af uskærftet skind og reliefvirkning under lærredet. Oktav. U60, U62, U64.

ERIK DAL

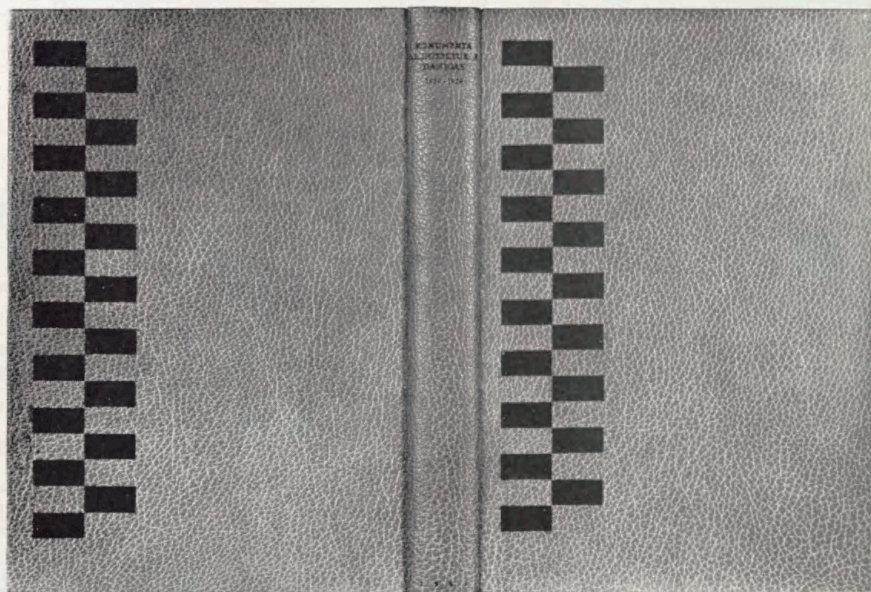
Udvalg af NB-Klubbens arbejder fra Aarets bedste bogbind

Sikker Hansen-udgaven af Johs. V. Jensen: Kongens Fald, indbundet af Knud Erik Larsen (U63): Mørkegrøn oasis med blindtryk, hæftet på ægte bind, ubeskåret med guldsnit. Det enkle stregmotiv kan opfattes non-figurativt og sættes på omtrent enhver bog. Men udvælgelseskomiteen følte en stemning, en association til tunge skyer over tungt land, og dette viste sig at svare til bogbinderens intention. Er det så et talende bind?

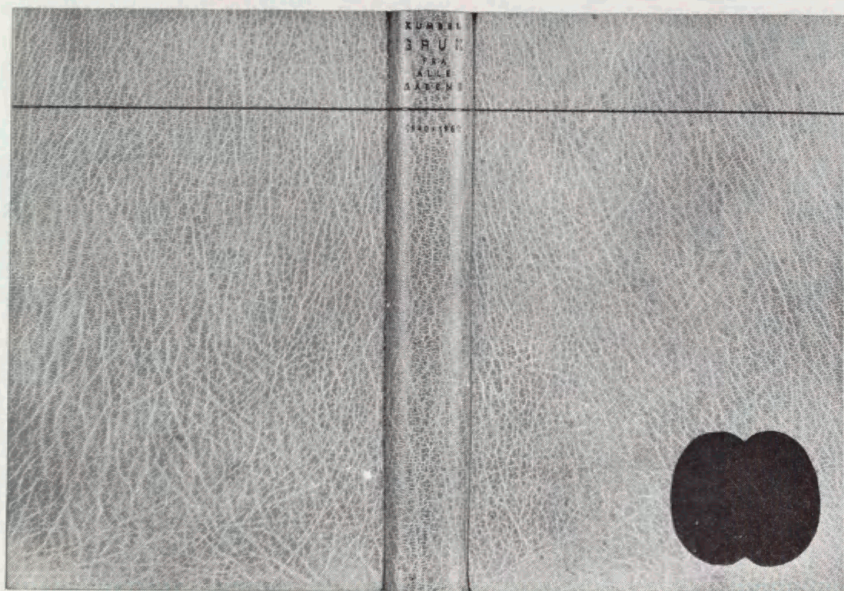
Side 296 to af Ole Olsens bind i stor stil og stort format, Théocrite: Les Idylles, naturel niger med teglstensfarvet pålægning, og L. M. Dominguir: Pablo Picasso, Toros y toreros, i sort maroquin med hvidt laktryk; begge fra U62.

ERIK DAL

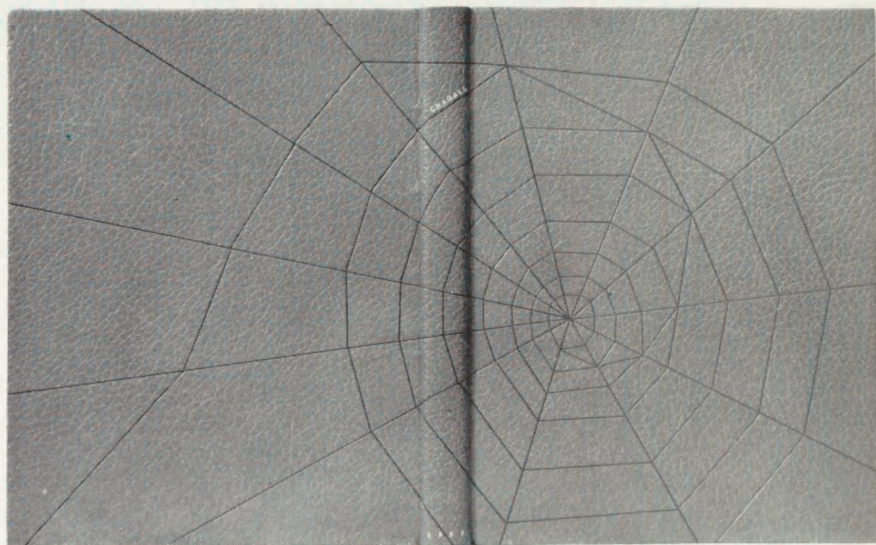

Udvalg af NB-Klubbens arbejder fra Aarets bedste bogbind

Tv. to arbejder af Ole Selfort (U65 og U64). Papirbindet er mørkeblåt med lyse pålagte papirstriber, svarende til typografien på titelbladet af Lars Gustafssons digtsamling *En förmiddag i Sverige*. Folianten *Monumenta Architecturae Danicae* er udført på bestilling af Det kgl. Bibliotek i gulbrun maroquin med pålagte mørkebrune firkanter. Først ved afleveringen gik det op for bogbinderen, at denne dekoration kunne opfattes som byggesten, den var rent abstrakt tænkt. Jf. s. 292 og 307 f. – Herover Kumbel: *Gruk fra alle årene 1940–1960*, indbundet af Erik Lovborg i orange oasis med grå skindpålægning og blindtryk (U64). Dette gode og stramme bind følger indholdet dels ved valg af groteskskrift, dels ved at gengive omridset af titelbladets sammenslyngede komiske og tragiske maske.

ERIK DAL

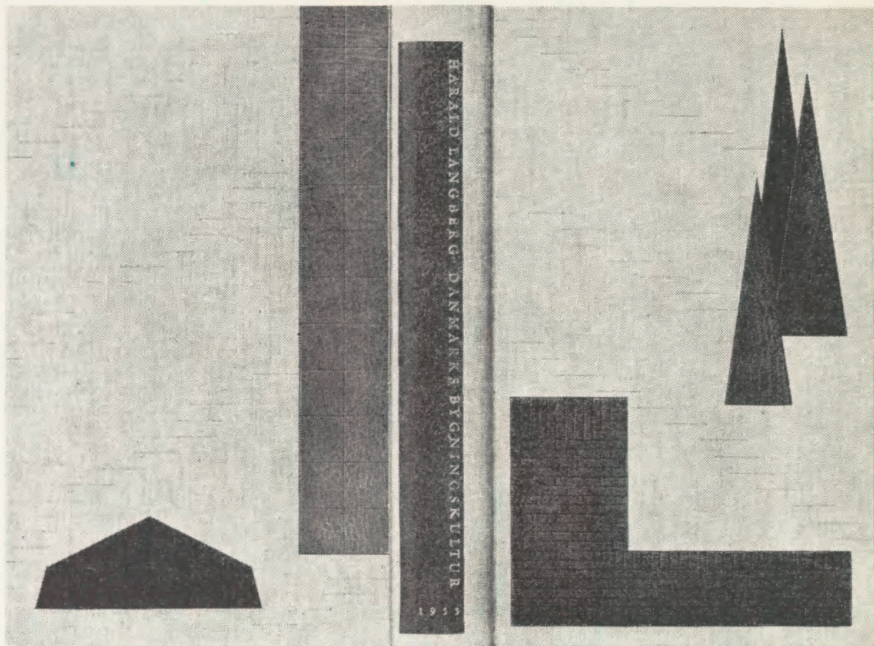

Hans Meyers elegant komponerede edderkoppespind til bogen om Chagall er let og abstrakt nok til at kunne glæde også dem der er kritiske overfor talende bind. Kvartformat, rød maroquin, blindtryk, guldtitel (U65).

Det ene har han kaldt *Hellaspapir*, og det findes i et trecifret antal farvekombinationer. Det er malet diagonalt i en eller to farver, eventuelt også med svage strøg parallelt med papirkanten, og kan have en vævet effekt, hvis det ikke var fordi vinklen ikke er ret. Nogle af de mest anvendelige farvekombinationer er fornylig fremstillet i litografi, og en prøve af dette papir er ved NB-Klubbens velvilje indsat s. 285 i denne artikel. Overfladen er meget behagelig, og det samme gælder det såkaldte *Kronepapir*, s. 291. Jeg har set et ark heraf, sort på lyseblåt, ophængt på en høj væg, og det virkede som lys fra et tagvindue, men mønstret skal opfattes abstrakt.

Det fortjener her at nævnes, at NB-folkene som andre bogbindere også må udføre hel- og halvbind i *lærred* eller andre stoffer. Kun enkelte gange er sådanne nået frem til Forening for Boghaandværks udvælgelseskomité, men den har været lydhør, og også i denne artikel kan der være grund til at fremhæve de gode lærreders æstetiske værdi, så meget mere som de fleste bogsamlere dog af velkendte grunde ofte ser sig henvist til disse billigere materialer. Selforts bind til Inge og Sten Hegeler: *Kærlighedens ABZ*, med komplementaritetssymbolet pålagt i to brune nuancer skind, er af stor værdi (U63). Også Psilander har vist førsteklases prøver af denne art og har i øvrigt skabt sig lidt af et speciale af hellærredsbind dekoreret ved bemaling, skindpålægning eller begge dele. To eksempler ses s. 294 og 302, andre bind i U61 og U62.

Dekorationen af NB-Klubbens almindelige bindtyper er gerne behersket. Ofte er der slet ingen, idet man med rette finder, at en godt opsat titel er tilstrækkelig dekoration. Selv så dygtige håndværkere forgylder i øvrigt ikke altid selv, men lader specialforgyldere gøre det, eller de går uden for faget til en kalligraf. Foruden guld og blindtryk bruges palladium, lejlighedsvis farver, og man overgår hinanden i svære og elegante titler trykt på langs ad smalle rygge. Undertiden tillader man sig et par krumspring, komponerer titlens ord ind i det møn-

Hellærredsbind af Ib Psilander, udført for Gustav Strand. Skindpålægning i flere farver med hentydning til forskellige sider af emnet i Harald Langberg: Dansk bygningskunst.

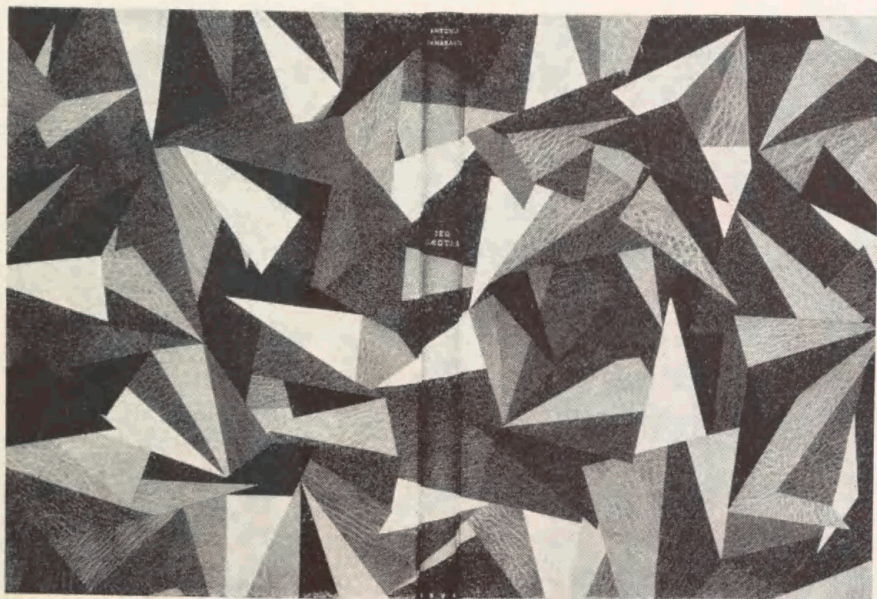
ster, som papiret eller skindpålægningen skaber (s. 294), fraviger den normale placering eller lader teksten stå i en stor dekorativ grad som bånd over ryggen, men den slags virker sjældent helt overbevisende.

Den traditionelle, af tabte historisk-tekniske forhold betingede opdeling af ryggen i 5–7 lige store felter, adskilt ved fileter, er her som ellers i nutidig bogkunst forsvundet. At vandrette linier over ryggen på den anden side er en fornem og tilstrækkelig dekoration, blot de står med mening, derom vidner flere arbejder, fx. Ole Olsens halvbind U59 nr. 54. Skråstreger, spidsbuer og lodrette streger ses på s. 293.

Det er nærliggende, at *flerbindsværker* differentieres også i dekorationen, så de udgør en helhed. Hugo Pellers flotte eksemp-

ler herpå vil huskes fra hans udstilling på Det kongelige Bibliotek, og en lovlig voldsom stribe Steinbeck-romaner indbundet Ole Olsen (U64), men enklere forsøg fra Psilander og Berg ligger før den tid (s. 294 og 295). Der er udvist sikkert mådehold, og det gælder også de tilløb til »talende bind« (reliures parlantes) uden for helbindene, som nu og da er forsøgt. Allerede det velvalgte papir kan tale. Jesper Ewald: Treklang i Seidenpapir med trekantmotiv, E. da Cunha: Oprøret på højsletten, i dybgrønne junglefårver (U60), Mörk sång, i meget dystert papir og sort ryg (Løvborg, Selfort, Larsen). Et par symbolske eller figurative pålægninger på lærred er nævnt. – Som en løsning af en særlig opgave kan gælde et papirbind, hvor Meyer med elegance har udskåret hul i for-

Hans Meyers bind til A. Samarakis: Jeg nægter, er klubbens eneste større forsøg i skindmosaikkens svære kunst. Der er benyttet et meget stort antal farver, og også overfladestrukturen varierer. Lille kvartformat, udført 1966 – mon man foregriber begivenhedernes gang ved at gætte på »U 66«?

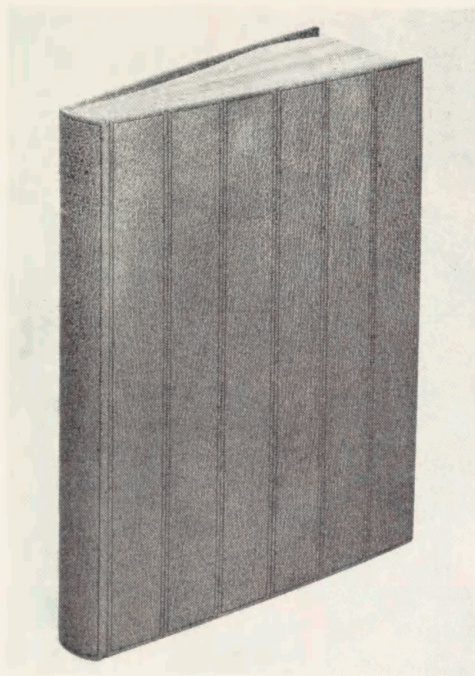

permen for at gøre plads til et laksegl, der meget upraktisk fandtes på det pågældende skrifs forside, indbundet til Ny Carlsbergfondet.

NB-Klubbens *helbind* spænder fra det totalt udekorerede til sindrige arbejder med pålægning, relief o.l. En del har fundet vej til samlere, enkelte er købt eller ligefrem bestilt af Det kongelige Bibliotek og af Ny Carlsbergfondet til fondets egne eksemplarer af de derfra understøttede bøger. Men en del sidder endnu hos bogbinderen selv. Det er con amore-arbejde, ofte snese af arbejdstimer eller rettere fritimer for ét bind; i tilfælde af omgående salg indkasseres et beløb, som de fleste bogelskere vil finde højt og bogfremmede meningsløst; man vil idag normalt skulle betale mellem tusind og totusind kroner for et helbind, og prisen er altså heller ikke nogen ligegyldig sum for modtageren. Men det bør stå fast, at nogen lukrativ tidsanvendelse er der ikke tale om. Bogbinderen (og hans familie) må ligesom de fleste andre skabende være forberedt på at betale for sin drift til at skabe det udsøgte, betale ikke med udgifter, men med uforholdsmæssigt ringe indtægter. Det gælder, hvad en af mine kolleger i bogbindskomiteen skrev til vort forord 1962: »Man betaler kun for haandværket, kunstværket faar man i tilgift.«

Helbind dekorerede med en spinkel linieramme eller endog uden denne har ofte været genstand for drøftelse blandt bogvenner. På den ene side fører en så puritansk smag med sig, at skindets egen virkning kommer frem; og skind er nu skind, som K. F. Plesner forlængst har forklaret os. Vi har vel alle ved synet af stærkt dekorerede bind, vi ikke syntes om, sagt: Det er vel nok synd for det gode stykke skind. På den anden side må det dog hævdes, at den altfor peterforsigtige smag til tider ikke er til at skelne fra angst for den udfordring, der altid må ligge i et færdigt, men endnu ikke dekoreret helbind – rent bortset fra, at det også er svært at sætte enkeltlinierne rigtigt. Det er netop 10 år siden, Ingeborg Börjeson ved udstillingen

Knud Erik Larsens helbind i gyldenbrun oasis med blindtryk til Torben Holck Coldings disputats i kvartformat om miniaturmaleren Cornelius Hoyer. Bogen er subventioneret af Ny Carlsbergfondet og bindet udført for dettes bibliotek.

af franske bind på Thorvaldsens Museum sagde de ofte citerede ord om danske bogbindere: »Når de skal til at komponere deres helbind, samler de alt deres mod og sætter en guldprík i det højre hjørne«; man kan finde talen i Bogbinderi- og Kartonagearbejdernes Forbund i Danmark's Fagblad, juni 1957. Uretfærdigt som dette var, så rummede det dog en sandhedskærne, som de yngre bogbindere grundigt har gjort til usandhed gennem dristige og vellykkede kompositioner, naturligvis også uden for NB-Klubbens virke.

Alligevel findes helt nøgne bind. Jørgen Berg har fornemmet den sort-hvide effekt i Holger M. Rasmussen og Johs. Larsen: Brændevinsgrisen, og klædt den i helt sort oasis (U59). Det er raffineret at forbinde en så enkel løsning med et guldsnit på ujævnt snit. En helt frapperende kunstnerisk virkning nåede Ole Olsen ved farver og materialer alene i bindet om

Ernst Mentze: J. F. Willumsen, hvor det mørkegule skind kontrasterede til forsats, snit og kapitælbånd, fire dristige farver. Titlen var en sortlakeret lodret versalrække på ryggen (U61).

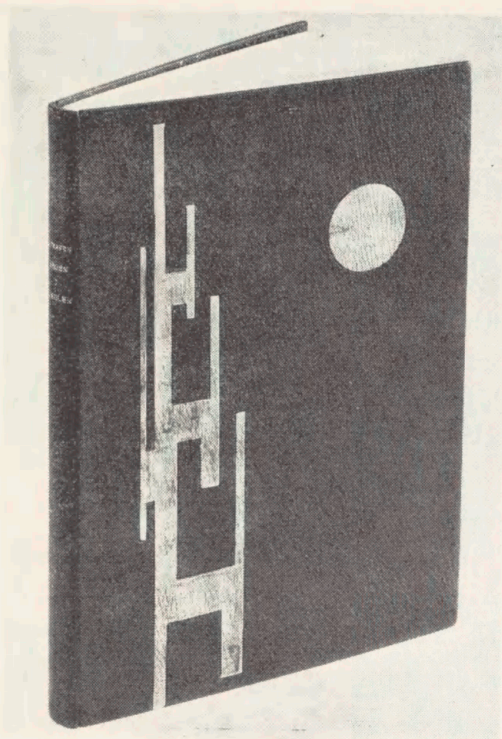
NB-generationens naturlige udgangspunkt var i øvrigt den geometrisk prægede stil. Disse systemer af krydsende linier er til at hitte på for en normal begavelse, og de gør sjældent skind eller bog afgørende fortræd, men måske havde man efterhånden set nok af dem, som af tidligere års traditionelle spejlrammer (se Bv 1962-63). Med en selvstændig komposition i liniestil indbandt Larsen i en tidligere nævnt konkurrence Karl Madsens Lundbye-bog, og den dækkede han med tætte linier i blindtryk fra kant til kant bagom ryggen, kun afbrudt af to slanke spidser midt på permerne (Bv 1962-63, s. 41, hvor spidserne fejlagtigt synes afgrænset af en guldrinie); med god grund købte Det kongelige Bibliotek dette bind, hvor man endog må bøje sig for den lette reliefvirkning ved spidserne, ganske som i Larsens umådelig elegante bind til Dostojevski: Storinkvisitoren med små firkanter i ganske svagt relief, blot omgivet af blindtrykslinier. Vore illustrationer omfatter eksempler på overordentlig enkelhed, der dog ikke falder traditionel ud.

Skindpålægning og i endnu højere grad skindmosaik hører til de specialiteter, der ligger udover den almindelige bogbinderuddannelse, og århundredskiftets orgier i naturalistisk mosaik har næppe sidestykker nutildags. Hans Meyers imponerende, helt nye bind s. 303 er enestående i klubbens produktion.

Bind med skindpålægning som afgørende faktor er derimod ikke sjældne, skønt også de kræver den største akkuratess i skindets skærfning og øvrige behandling. Psilanders dristige lærredsbind med pålagt skærfet eller uskærfet skind er nævnt ovenfor, og i Bv 1962-63 s. 45 ses Ole Olsens bind om E. Mentze: William Scharff (U60); det må fremhæves, fordi decorationen af flerfarvede skindspidser både er tydeligt af-

I 1965 udkom på initiativ af Ole Olsen en roman fra latinamerikansk milieu: Broen i junglen af pseudonymet B. Traven med linoleumssnit af Per Ulrich og trykt hos Simon Gullander, Skjern. Uafhængigt af Det kongelige Biblioteks konkurrence har Ole Olsen udført det her afbildede helbind i rødbrun oaseged med guldpålægning. Format stort kvart.

hængig af bogens emne og dog selvstændig – den rette balance for et bind om en kunstbog.

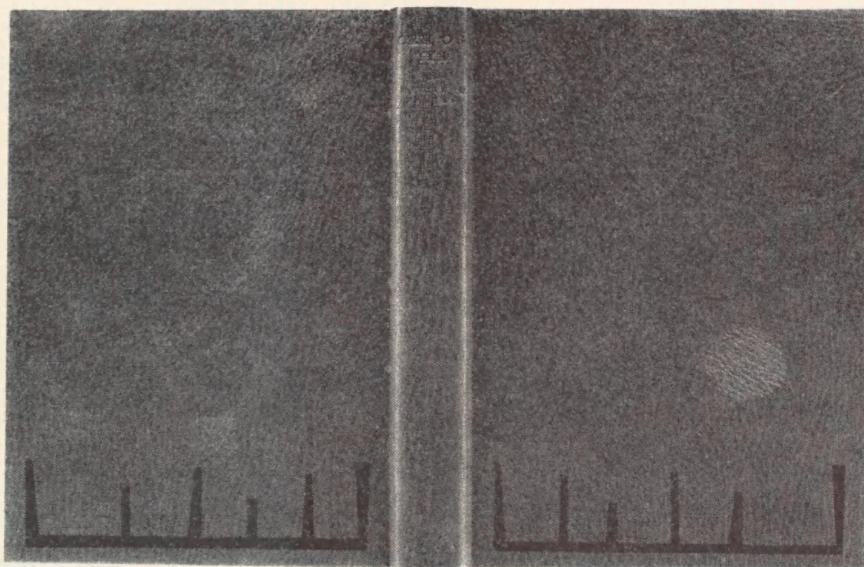
Anderledes ligger spørgsmålet om forhold mellem bog og bind ved Olsens tidlige, ofte afbildede bind om Walton & Cotton: Den fuldkomne Fisker (Bv 1959 s. 94); den lysebrune figur, lagt på grønt skind, leder tanken hen på en lavtstående organisme i dammens vand – men den er tegnet af Karen Strand med helt andet formål! Om mere eller mindre talende bind af Selfort og Larsen se s. 297 og 298.

I virkeligheden er der en jævn overgang til det talende bind, man skal bare vide, hvad der står i bogen. Nogle enkle systemer af meget spidse vinkler på et af de bind, Olsen har udført under sit ophold hos Peller, siger i sig selv ikke meget, men

ved man, at titlen er: Die Liebe von der Katze stammt, ser man straks knurhårene for sig (U64). Det meget tidlige, fransk-påvirkede bind om Johs. V. Jensens Aarstiderne, tegnet af Karen Strand, synes ren abstraktion, på en måde for køligt til digtene, men den, der tæller efter, vil ikke forbavses over at finde netop 12 streger i hvert system. (Indbundet 1952, dekoration afsluttet 1958, U58, ill. Bv 1959 s. 86.) Mere håndgribelige er dekorationerne på to af Olsens tre udvalgte bøger fra 1965: Spidsbuer og lotusmotiver til store bøger om gotisk og oldægyptisk kunst. (Man må så have lov at mene, at det tredje bind med dets hidsige, spændingsfyldte vinkler var meget større kunst og meget mere Ole Olsen, se s. 288 øverst tilvenstre.)

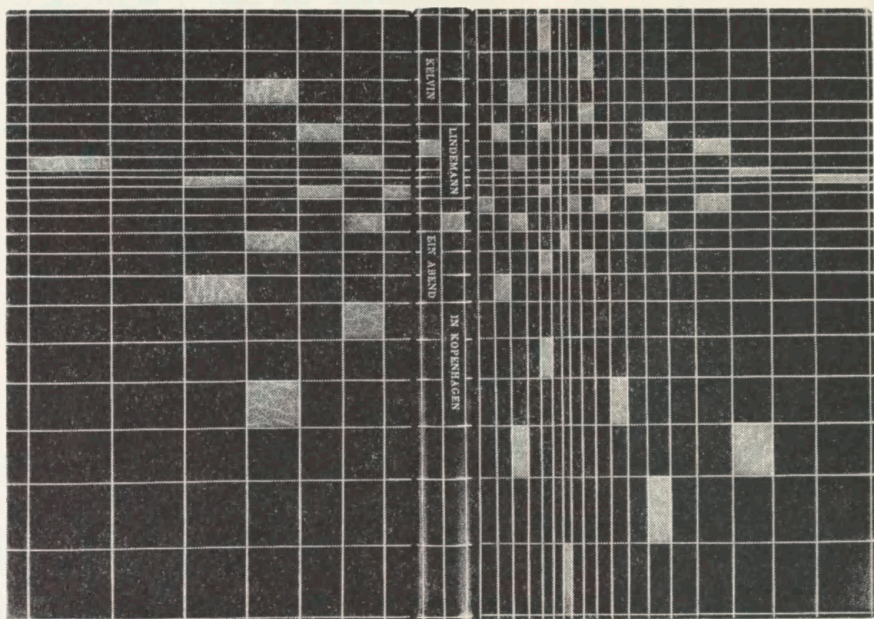
Særlig interesse for den figurative bindkomposition viser Meyer. Et interessant udkast til bibliotekets konkurrence om B. Traven: Broen i Junglen (se Dansk Bogbinder Tidende maj 1966) var en formelig landskabstegning og som sådan dygtigt udført, men ikke i samklang med bogens voldsomme tone. Sikrere i smagen var hans enkle spindelvæv til bogen om Chagall, se s. 300. Et helt nyt arbejde til en stor Storm-Petersen-bog viser på bagsiden en helt regelmæssig rektangulær spiral, på forsiden en silhouetagtig gengivelse af en tegning i bogen, således at tegningen står frit omgivet af streger i blindtryk. Kontrasten mellem den helt stramme bagside og den mere frie forside har med rette vakt modsigelse blandt Meyers kolleger, men repræsenterer et interessant stadium i bogbinderens arbejde; jeg er »kedelig« nok til at finde den geometriske bagside smukkest p.gr.a. lysspillet i den fremragende udførte linedekoration på sort. Et ypperligt bind skabte Løvborg ved skindpålægning til Martin A. Hansen: Orm og Tyr; det var talende, men talen var dæmpet og udtryksfuld, se s. 309.

De meget stærkt dekorerede bind er i øvrigt sjældne i Danmark i nyere tid. Der er ingen rigtig tradition for dem, de

Erik Løvborg har til Martin A. Hansens *Orm og Tyr* brugt mørkerød oasis med skindpålægning i sort og gråt og har med dette bind opnået en høj grad af balance, dels mellem de to sider, hvoraf bagsiden ikke må være ligegyldig, men dog gerne underordnet forsiden, dels mellem Sven Havsteen-Mikkelsens træsnit og sin dekoration, der er inspireret af kunstneren og dog selvstændig. U65, købt af Det kgl. Bibliotek 1966.

overstiger, hvad selv velhavende samlere er vænnet til at betale, og på en eller anden måde er de ofte også fremmede for dansk naturel og smag. Vi er tilbøjelige til at synes, at de franske mesterværker og de 10–20.000 hårde francs, man betaler for dem, er for voldsomme. Man må da glæde sig over, at især Ole Olsen har forsøgt sig i den store stil et par gange, størst på Paul Valéry's bog om den franske bogbindermester Paul Bonet (U 60), hvis flotte, lidt stive dekoration også skyldes fru Strand. Blandt hans nyeste arbejder har Det kgl. Bibliotek købt bindet om Kelvin Lindemann: *Ein Abend in Kopenhagen*. Jeg har flere eksempler på, at betragtere med et køligt

Problemet, hvilke bøger der kan bære hvilke bind, kan nok nu og da give anledning til overvejelse, men Gunther Bohmers illustrationer og den elegante typografi kan vel siges at hæve Kelvin Lindemanns roman *Ein Abend in Kopenhagen* (En aften i koleraåret) op i et plan, der berettiger Ole Olsens pragtudfoldelse. Bindet, der omtales nærmere i teksten, er sort med orangerøde firkanter i et palladiumnet. Højde 24 cm. U64, købt af Det kgl. Bibliotek 1966.

forhold til moderne bogbind har bøjet sig for dette værk, og jeg har selv ved synet af det været ved at forlade min gamle kærlighed til bindet om Aarstiderne som det bedste mig bekendte nyere danske bind. Fælles for begge trods deres uhyre forskel er en stærk konstruktiv idé: I Aarstiderne det sindrige system med rette linier, der for øjet skaber en krum kurve, og den symmetriske udfoldelse af dette motiv i guld og palladium, i Lindemanns bog liniernes fortynding og dermed felternes øgede størrelse og faldende spænding bort fra det asymmetrisk

anbragte fortætningspunkt. I begge tilfælde er bindet følt som en helhed, der må ses opslået, hvilket ikke bør opfattes som et krav, men som et plus.

Den foregående fremstilling har jeg søgt at disponere efter materialer og processer. At forsøge et samlet billede af hver af de syv bogbindere er ikke blot vanskeligt, men kan også blive uretfærdigt. Uretfærdigt, fordi der er tale om kunsthåndværkere i levende udvikling, fordi jeg måske kender deres produktion i utilstrækkeligt omfang, og fordi forskellene mellem deres ydelser ikke blot må tilskrives forskelle i evner og smag, men også forskelle i de ydre vilkår, de har haft for udøvelsen af deres arbejde.

Skulle man alligevel prøve at samle sig om de enkelte personer, da tegner Knud Erik Larsen sig ret tydeligt ved at være det ældste medlem i denne klub og et af de yngste medlemmer i Sandgrenklubben. Med stor soberhed og stramhed og usvigelig teknik har Larsen udført enkle bind af virkelig monumentalitet, men den friere eksperimenterelyst i valget af former og motiver tilhører snarere hans yngre kammerater.

Af disse har Ole Olsen, som det vil fremgå af de indledende data, haft overordentlig medvind fra første færd. Det skyldes ikke blot hans helt usædvanlige evner, men også hans ikke mindre usædvanlige flid og energi, som får ham til altid at gå lige på, selv om der nu og da ryger en tallerken på gulvet. Ole Olsens bedste tidlige bind har som nævnt dekorationer af fru Strand. Senere ses både en fransk påvirkning og et mere kontinentalt anstrøg fra de schweizisk-tyske kredse, han har arbejdet sammen med. Ingen opgave er Ole Olsen for vanskelig, men danske betragtere vil måske nu og da se frem til en ny frigørelse, til et lidt personligere udtryk i Ole Olsens bind, der nu og da kan blive næsten for kølige og »kontinentale« i deres perfektion.

Mindre klart tegner sig tre af hans jævnaldrende, Jørgen Berg, Ole Selfort og Erik Løvborg. Man ville gerne se mere fra Jørgen Bergs hånd; ganske vist kan det ikke bebrejdes ham, at et påskønnet arbejde som biblioteksbogbinder for en række større folkebiblioteker både under og efter hans samarbejde med Psilander har krævet sit, men hans arbejder repræsenterer en stiltfærdig, sikker smag foruden det gode håndværk. Selfort og Løvborg viser en klarere fysiognomi, der synes at tendere henholdsvis mod noget mere konstruktivt og noget mere udtryksfuldt.

Det sidste gælder i særlig grad Ib Psilander. Hans æstetiske sans, ikke mindst hans farvesans, er højt udviklet, og hans bind viser noget af et poetisk gemyt, oftest i forholdsvis lette omend muligvis stærke farver, og en meget personlig fantasi. Det sidste gælder som ovenfor antydet i høj grad også Hans Meyer, der konsoliderer sig år for år, og som sikkert gennem diskutabile eksperimenter med talende bind vil nå frem til virkelig betydelige resultater.

Lad denne konklusion være forsøgsvis; en mere almen og aldeles sikker konklusion kan i hvert fald drages af det foregående: at det danske håndgjorte bogbind har udøvere, der har stået parat til at udnytte de muligheder, tiden har givet, og at NB-Klubben heldigvis ikke er de eneste virkelig dygtige danske kunsthåndværkere inden for dette gamle fag, men at de udgør en ydedygtig og kvalitetspræget kerne i deres aldersklasse.